Zlatá Zuzana – ikona novohradského sklárstva

10.7.2026 - Martin Katreniak | Novohradské múzeum a galéria

Sklárstvo má v Novohrade mimoriadne bohatú tradíciu. Už od konca 17. storočia patril tento región k oblastiam s najväčšou koncentráciou sklární na Slovensku a jeho výrobky patrili k špičke domácej i zahraničnej produkcie. Ak by však bolo potrebné vybrať jediný výrobok, ktorý by reprezentoval novohradské sklárstvo, bola by ním legendárna nápojová súprava Zlatá Zuzana. Tento rok uplynie už 118 rokov od narodenia jej autora sklárskeho majstra Jozefa Staníka.

Jozef Staník, tvorca Zlatej Zuzany

Príbeh tejto ikonickej súpravy sa začína v Zlatne, kde sa 22. júla 1908 narodil sklársky majster Jozef Staník st. So sklom sa zoznámil už ako desaťročný chlapec, keď začal pomáhať v miestnej hute. Jeho talent a záujem o remeslo ho priviedli na sklársku školu v Novom Bore a od roku 1939 pôsobil v sklárni v Harrachove. Postupne sa vypracoval na vedúceho majstra a začal sa venovať aj návrhom skla. Záľubu našiel predovšetkým v rôznych spôsoboch tvarovania skla. Pozornosť venoval nápojovému sklu, pričom experimentoval najmä s tvarovaním stopiek pohárov. Ovládol aj náročnú techniku výroby stopiek so vzduchovou špirálou, ktorá bola na našom území dovtedy pomerne neznáma.

Po návrate do Zlatna v roku 1952 pokračoval vo svojej práci v miestnej sklárni. Zlom nastal v polovici 50. rokov, keď skonštruoval špeciálne trojdielne kliešte. Tie pri stlačení roztavenej skloviny vytvorili v stopke pohára charakteristickú guľôčku obtekanú sklom z troch strán. Práve tento originálny prvok sa stal základom neskoršej nápojovej súpravy Zlatá Zuzana. Guľôčka v stopke vzbudzovala obdiv doma aj v zahraničí. Na svetových výstavách sa stala predmetom záujmu odborníkov a mnohí sklári sa pokúšali odhaliť spôsob jej výroby. Staníkov návrh bol patentovaný a výroba sa v Zlatne začala od roku 1956.
Za svoj prínos sklárstvu získal Jozef Staník štátne vyznamenanie Rad práce, pričom sa stal prvým sklárom, ktorý toto ocenenie získal. V zlatňanskej sklárni pôsobil až do konca svojej profesijnej kariéry.

Skláreň Zlatno, domov Zlatej Zuzany

História sklárne v Zlatne siaha oveľa hlbšie než príbeh Zlatej Zuzany. Založil ju v roku 1833 Ján Juraj Zahn ml. Už od svojich začiatkov patrila medzi technicky najvyspelejšie sklárne v Uhorsku. Významný míľnik dosiahla už v polovici 19. storočia, keď tu dr. Leo Pantoček vyvinul techniku irisovania skla, ktorá dodávala jeho povrchu charakteristický kovový lesk s dúhovými odleskami a predstavovala významný prínos pre vývoj sklárskej výroby.
Po druhej svetovej vojne sa skláreň stala súčasťou národného podniku Stredoslovenské sklárne. Špecializovala sa na ručne vyrábanú zdobenú kalíškovinu určenú pre domáci aj zahraničný trh. Zlatňanskí sklári ovládali výrobu skla až v šiestich farbách, vrátane žltého a dymového skla. V roku 1989 bola skláreň začlenená do podniku Sklárne Poltár a neskôr Slovglass. Postupný pokles záujmu o ručne vyrábané sklo a rastúca konkurencia lacnej produkcie z Ázie napokon viedli k ukončeniu výroby 1. septembra 2003.

Ako vznikla Zlatá Zuzana

Keď sa súprava začala vyrábať, nebola ani zlatá, ani sa nevolala Zuzana. Guľôčka v stopke bola pôvodne číra. Zlatý vzhľad získavala až po nanesení tekutého zlata a následnom vypálení. Spočiatku sa súprava označovala iba výrobným číslom sklárne. Názov Zlatá Zuzana vznikol až neskôr podľa manželky obchodníka z Montrealu, ktorý ju úspešne predával v Kanade. Veľký záujem zo zahraničia viedol v roku 1971 k zrušeniu pôvodného patentu, takže výroba sa rozšírila aj do sklární v Málinci, Katarínskej Hute a neskôr aj v Poltári. Najnáročnejšie exportné zákazky však naďalej vznikali predovšetkým v Zlatne, kde mali sklári s výrobou tejto súpravy najväčšie skúsenosti.

Rozmanitosť tvarov a dekorov

Zlatá Zuzana sa vyrábala v širokej škále tvarov určených na víno, likér, koňak, sekt či šampanské. Postupne pribúdali ďalšie varianty aj nové tvary pohárov.
Rovnako pestrá bola aj farebnosť. Okrem číreho skla vznikali súpravy v zelenej, modrej, fialovej, ružovej, žltej aj dymovej farbe. Podobne to bolo aj s dekorovaním, postupne sa začali vyrábať súpravy dekorované maľovaním, rytím, brúsením, alebo napríklad aj leptaním.
Charakteristická zlatá guľôčka sa stala symbolom nielen Zlatej Zuzany. Staníkov vynález inšpiroval vznik ďalších súprav. Jeho rôzne obmeny sa postupne rozšírili do viacerých sklární v Československu. Jedno je ale isté, originálny nápad Jozefa Staníka výrazne ovplyvnil vývoj československého sklárskeho dizajnu a zanechal trvalú stopu aj vo svetovom sklárstve.

Vďaka projektu „Akvizícia ikonických výrobkov československého sklárstva zo zaniknutých sklární Novohradu“ sa Novohradskému múzeu a galérii podarilo rozšíriť zbierku historického skla o reprezentatívny súbor výrobkov zo súpravy Zlatá Zuzana. Návštevníci si tak dnes u nás môžu prezrieť všetky základné tvarové aj farebné varianty tejto ikonickej kolekcie. Projekt podporil z verejných zdrojov Fond na podporu umenia a zriaďovateľ Banskobystrický samosprávny kraj.

Text: Mgr. Martin Katreniak, historik NMG
Fotografie: Zbierkový fond NMG

https://nmg.sk/zlata-zuzana-ikona-novohradskeho-sklarstva